Адказы на алімпіядныя заданні па вучэбных прадметах “Беларуская мова” і “Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)”і ацэнка заданняў

(У 3, 5 і 8 заданнях могуць быць іншыя варыянты адказаў)

Максімальная колькасць балаў – 42

Адказы	Колькасць балаў
2. Дзеяслоў.	**1 б.**
3. Доказ 1: Сказ выражае закончаную думку. Доказ 2: У сказе выражаецца паведамленне.	**4 б.**
4. **Ваня:** Няпраўда! У тэксце ўжыта 7 прыметнікаў. Пацвярджэнне: Мяккі, пушысты, балотных, шэрым, зялёных, лёгкае, чыстае.	**8 б.** (па 1 б. за выбар правільнага адказа,за кожнае слова; балы зніжаюцца за памылкі)
5. Мяккі – цвёрды, лёгкае – цяжкае, чыстае – бруднае.	**3 б.** (па 1 б. за кожнае слова, балы зніжаюцца за памылкі)
6. Мяккі, паўсюль, елак, лёгкае, чыстае.	**5 б.** (па 1 б. за кожнае слова)
7. На балотных купінах (М.с.) ускрай дарогі (Р.с.), на шэрым хмызняку (М.с.), на зялёных шатах (М.с.) елак (Р.с.).	**5 б.**
8. 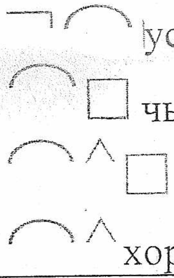 ускрай чыстае пушысты хораша	**8 б.**
9. А) Грозны дзядзька Гром. Свой варыянт (калі падыходзіць) Б) Дзеяслоў. В) Прыкладны план 1. Пачатак навальніцы. 2. Стыхія бушуе. 3. Пасля дажджу.	**8 б.** 1 б. 1 б. 6 б. (балы зніжаюцца за памылкі)

ДАВЕДКА
да заданняў гарадскіх, раённых алімпіяд па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50

V клас

Заданне 1. Адкажыце на пытанні.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

1. Укажыце, хто такі Ярыла паводле міфалогіі беларусаў? (Бог сонца)
2. Як адным словам па-беларуску назваць *напиток из берёзового сока?* (Бярозавік)
3. Паходжанне многіх фразеалагізмаў хаваецца ў далёкай старажытнасці і тлумачыцца светаўспрыманнем нашых продкаў. Якую жывёлу, па меркаванні нашых продкаў, трэба было з'есці, каб набыць вялікі вопыт, дасведчанасць, стаць спрактыкаваным?

(з'есці сабаку)

4. Закончыце выказванне. Арфаэпія – гэта раздзел навукі аб мове, у якім вывучаюцца правілы вымаўлення гукаў і іх спалучэнняў.
5. Падкрэсліце арфаграмы ў слове *камп'ютар.* (камп'ютар)

Заданне 2. Адкажыце на пытанні. Адказы пазначце ў табліцы (Пры адказе "так" пастыўце знак "+", пры адказе "не" – пастаўце "–").

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

№ п/п	Пытанне	Адказ
1.	У беларускай мове гук [д] пры змякчэнні змяняецца на [дз']	+
2.	У беларускай мове гук [т] пры змякчэнні змяняецца на [дз']	–
3.	Дзеканнем называецца змяненне гука [д] пры яго змякчэнні на гук [т']	–
4.	Цеканнем называецца змяненне гука [т] пры яго змякчэнні на гук [ц']	+
5.	Пасля [дз'] пішуцца літары а, о, э, у	–

Заданне 3. Устаўце прапушчаныя літары.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Адказ: Юпітэр, камюніке, рэльеф, дрывотня, страус, чэрствы, легенда, каляндар, цырымонія, глытаць.

Заданне 4. Папрацуйце перакладчыкамі. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Прыкладны адказ. *На рымлян аказала вялікі ўплыў грэчаская культура. На аснове грэчаскага алфавіта рымляне стварылі свой, лацінскі, алфавіт. Ім карыстаюцца многія народы свету і ў цяперашні час. Рымляне перакладалі на сваю мову літаратурныя творы грэкаў. У школах дзеці вывучалі грэчаскую мову і літаратуру.*

Заданне 5. Раскрыйце дужкі, пастаўце займеннік *я* ў патрэбную форму.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Адказ: пісалі мне, падысці да мяне, абвінавачваць мяне, ганарыцца мной (-ою), успамінаць аба мне.

Заданне 6. Расстаўце неабходныя знакі прыпынку.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Адказ: 1. Кніга – маленькае акенца ў вялікі свет.
2. Работа і корміць, і поіць.
3. Ходзіць дзед белабароды полем, лесам, пералескам.
4. Сябры, давайце пойдзем на суботнік.
5. У акул зубы растуць безупынна, і яны заўсёды вострыя.

Заданне 7. Ад слова *бегчы* **пры дапамозе прыставак утварыце 5 новых слоў. Патлумачце, як прыстаўка паўплывала на значэнне ўтвораных слоў.**

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за ўтворанае слова; 0,5 бала – за тлумачэнне).

Прыкладны адказ: *збегчы – 'уцячы'.*
Прабегчы – 'бягом прайсці міма, бягом пераадолець якую-небудзь адлегласць'.
Перабегчы – 'бягом перамясціцца на другое месца'.
Адбегчы – ''бягом аддаліцца ад каго-небудзь, чаго-небудзь'.
Аббегчы – 'бягом зрабіць круг вакол чаго-небудзь'.
Пабегчы – 'пачаць бегчы'.

Заданне 8. Аднавіце "рассыпаныя" фразеалагізмы. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэнняў літар і лічбаў (напрыклад, А3, Б2, В1, Г5, Д4).

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

А3, Б1, В5, Г2, Д4.

Заданне 9. Растлумачце лексічнае значэнне слоў з легенды М.Танка "Ля вогнішч начлежных" праз падбор сінонімаў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Слова	Сінонім
Прыклад, цівун	*наглядчык*
золак	світанне
вогнішча	агонь, касцёр
магнат	пан, памешчык
прывід	здань
краля	каралева

Заданне 10. Літаратурны калейдаскоп.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Пытанне	Адказ
Нарадзіўся ў горадзе Полацку, вучыўся ў Італіі, у славутым Падуанскім універсітэце, вялікі вучоны, першадрукар. Пра каго ідзе гаворка?	Францыск Скарына
Да якога віду казак адносіцца казка "Разумная дачка"	Бытавая
Адгадайце загадку: Ляцяць птушкі без крыл, садзяцца – без ног	Снег
Якая легенда ляжыць у аснове стварэння паэмы "Ля вогнішч начлежных" М.Танка	Легенда аб узнікненні возера Нарач
Што абазначае назва легенды "Пестунь"	Пестунем называлі маленькае ваўчанё, якое пеставаў стары воўк; пазней паводле гэтага была названа вёска Пестунь

ДАВЕДКА
да заданняў гарадскіх, раённых алімпіяд
па вучэбных прадметах “Беларуская мова” і “Беларуская літаратура”

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50

VI клас

Заданне 1. Адкажыце на пытанні.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

1. Паходжанне многіх фразеалагізмаў хаваецца ў далёкай старажытнасці і тлумачыцца светаўспрыманнем нашых продкаў. Што, паводле беларускай народнай мудрасці, трэба пазычыць у сабакі, каб лічыцца бессаромным? (вочы (вачэй у сабакі пазычыць)).
2. Падбярыце сінонім да слова волат – (велікан, асілак).
3. Метафара – гэта перанясенне ўласцівасцей адной з’явы на другую, чым-небудзь падобную на яе.
4. Які беларускі горад называецца так, як і летні месяц? (Чэрвень)
5. Адгадайце загадку.

Інструмент народны духавы, –
Добра яго ведаеце вы.
Ці з чароту, а ці з дрэва трубка, –
Сэрца ўзрушыць самагудка. (Адказ: дудка)

Заданне 2. Запішыце словы ў фанетычнай транскрыпцыі.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Слова	Фанетычная транскрыпцыя
пясчаны	[п’ашчаны]
малацьба	[маладз’ба]
сцерагчы	[с’ц’эрахчы]
маянэз	[майанэс]
мільён	[м’іл’йон]

Заданне 3. Ад назоўнікаў утварыце прыметнікі пры дапамозе суфікса –ск-. Адказы запішыце.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Кіргіз – кіргізскі	Нясвіж – нясвіжскі
Ліпень –ліпеньскі	Беларус – беларускі
Сакавік – сакавіцкі	Брат – брацкі
Слаўгарад – слаўгарадскі	Таварыш – таварыскі
Турыст – турысцкі	Ткач – ткацкі

Заданне 4. Папрацуйце перакладчыкамі. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Прыкладны адказ. Назіраючы за прыроднымі з'явамі, чалавек імкнуўся іх зразумець. У старажытнасці людзям не хапала ведаў, каб знайсці правільнае тлумачэнне змены часоў года, дня і ночы, паходжання дажджу і грому, узнікнення і росту раслін. Усё гэта тлумачылі складзеныя чалавекам міфы.

Адгалоскі старажытных міфаў і рэлігійных уяўленняў захаваліся ў беларускіх казках, абрадах, арнаментах народнай вышыўкі.

Заданне 5. Выпішыце назоўнікі, якія ў беларускай мове маюць мужчынскі род.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Адказ: мастак, цень, подпіс, шынель, кенгуру, медаль, боль, жывапіс, старшыня, стэп.

Заданне 6. Вызначце, якім членам сказа з'яўляецца выдзеленае слова (графічна падкрэсліце).

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

6. Матуля – **падтрымка** ў горы і радасці. (Выказнік)
7. Розныя дрэвы растуць у нашых **лясах.** (Акалічнасць)
8. Дамовіліся **арэхі** не есці. (Дапаўненне)
9. Разгарнуў **асцярожна** галіны. (Акалічнасць)
10. **Дзеці,** паважайце сваіх бацькоў. (зваротак членам сказа не з'яўляецца)

Заданне 7. Укажыце спосаб словаўтварэння слоў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Бяздомны –(прыставачна-суфіксальны);
падысці – (прыставачны);
чырвань – (бяссуфіксны);
каменны – (суфіксальны);
друкаваць – (суфіксальны).\

Заданне 8. Растлумачце значэнні фразеалагізмаў. Адказы запішыце.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны

Фразеалагізм	Значэнне фразеалагізма
Заткнуць за пояс	перасягнуць, паказаць сваю перавагу
Рукой падаць	блізка
Ні свет ні зара	рана
Аршын з шапкай	малы
Бібікі біць	гультаяваць

Заданне 9. Устанавіце адпаведнасць паміж назвай твора і аўтарам. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэнняў літар і лічбаў (напрыклад, А3, Б2, В1, Г5, Д4).

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Адказ: А4; Б5; Г2;Д3.

Заданне 10. Літаратурны калейдаскоп.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Пытанне	Адказ
Укажыце аўтара твора "Лебядзіны скіт"	У.Караткевіч
Укажыце, якая міфічная істота з'яўляецца поўнаўладным гаспадаром чалавечага жытла?	Дамавік (як варыянт Хатнік, Падпечнік, Гаспадар)
Укажыце месяц святкавання свята Каляды.	Студзень
Назавіце твор, галоўным героем якога з'яўляецца Сямён	"Вужыная карона" (Ян Баршчэўскі)
Хто ўпершыню пераклаў Біблію на родную мову і лічыў гэта найвялікшай справай свайго жыцця	Францыск Скарына

ДАВЕДКА
да заданняў гарадскіх, раённых алімпіяд
па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50

VII клас

Заданне 1. Адкажыце на пытанні.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

3. Паходжанне многіх фразеалагізмаў хаваецца ў далёкай старажытнасці і тлумачыцца светаўспрыманнем нашых продкаў. Патлумачце што абазначае фразеалагізм ахілесава пята? (Найбольш слабае, паражальнае месца)
4. Якому славутаму друкару паставілі помнік у горадзе Полацку? (Ф.Скарыне)
3. На якое свята згодна легенды зацвітае папараць-кветка? (Купалле)
6. Якія рысы прыметніка ўласцівы дзеепрыметніку? (Род, лік, склон)
7. Запішыце лічэбнік ***пяць*** у форме творнага склону адзіночнага ліку. (Пяццю)

Заданне 2. Запішыце фанетычную транскрыпцыю слоў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

без меры	[б’аз’ м’эры]
вучышся	[вучы¯с’а]
зжалі	[¯жал’і]
з’есці	[з’йэс’ц’і]
не мог	[н’а мох]

Заданне 3. Размяркуйце прыведзеныя ніжэй прыслоўі ў адпаведны слупок табліцы згодна з напісаннем.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

разам	асобна	праз дэфіс
бесперастанку	на памяць	абы-як
удвух	усё роўна	па-чацвёртае
штовечар	на смак	па-латыні
гэтаксама		

Заданне 4. Папрацуйце перакладчыкамі. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – 5

Прыкладны пераклад. *Эпоха Адраджэння стала часам стварэння шматлікіх выбітных літаратурных твораў. Яны ўвайшлі ў гісторыю і беларускай, і агульнаеўрапейскай літаратуры.*

Выбітным узорам паэзіі на лацінскай мове з'яўляецца «Песня пра зубра» Міколы Гусоўскага. Меркавалася, што яна павінна ўразіць заходняга чытача расповедам пра дзікую прыроду Вялікага Княства Літоўскага. Але ў выніку «Песня пра зубра» стала гімнам усёй гэтай краіне, яе народу і слаўнай гісторыі.

Заданне 5. Устанавіце адпаведнасць паміж часцінамі мовы ў першым слупку і іх характарыстыкамі ў другім. Адказ запішыце.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Адказ: А2; Б5; В1; Г3; Д6.

Заданне 6. Расстаўце неабходныя знакі прыпынку.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільна афармлены пунктуацыйна сказ).

1. Паветра, напоенае пахамі хвоі, навісла шызаватай смугой.
2. Заняты сваёй справай, я зусім не звяртаў увагі на размову.
3. Шкодна чытаць лежачы.
4. На вільчыку, трапечучы крыльцамі, шчабятаў і пасвістваў шпак.
5. Падняўшы каўнер і прыгнуўшыся, Лабановіч спусціўся з ганка.

Заданне 7. Устанавіце сэнсавую адпаведнасць паміж падкрэсленымі ў сказах словамі і фразеалагізмамі. Адказ запішыце ш выглядзе спалучэння літар і лічбаў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ)

Адказ: А5;Б2;В1;Г3;Д4.

Заданне 8. Вызначце марфемную будову слоў. Устанавіце адпаведнасць паміж іх марфемнай будовай і прапанаванымі схемамі. Адказ запішыце.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ)

Адказ: А3;Б1;В4;Г2;Д5.

Заданне 9. Растлумачце лексічнае значэнне слоў з паэмы Я.Купалы "Курган", падбярыце сінонімы.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Слова	Сінонім
Прыклад, перуны	*маланка*
абшар	прастор
магнат	памешчык
дукат	манета
хорам	палац
дамоўка	труна

Заданне 10. Запоўніце пустыя калонкі ў табліцы.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожную правільна запоўненую клетку).

Твор	Аўтар	Жанр
"Ручэй"	Якуб Колас	верш
"Курган"	Янка Купала	паэма
"Незагойная рана"	Васіль Быкаў	апавяданне
"Маёвая песня"	Максім Багдановіч	верш
"Мэры Кэт"	Мікола Лупсякоў	апавяданне
"На каляды к сыну"	Змітрок Бядуля	апавяданне

ДАВЕДКА
да заданняў гарадскіх, раённых алімпіяд
па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50

VIII клас

Заданне 1. Адкажыце на пытанні.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

1. Пра які месяц казалі, што ён "…зямлю грэе, а сіверам вее" і калі ён "… халодны – год галодны"? (пра месяц май)
2. Што, паводле беларускай народнай мудрасці, трэба пазычыць у сабакі, каб лічыцца бессаромным? (вочы (вачэй у сабакі пазычыць)
3. Беларусь часта называюць краінай белых буслоў. А як вобразна назваў наш родны край Уладзімір Караткевіч? Гэтыя словы далі назву яго нарысу. (зямля пад белымі крыламі)
4. Укажыце від адносін паміж словамі: грэцкі – грэчаскі (паранімія).
5. Назыўныя сказы – гэта аднасастаўныя сказы, у якіх галоўны член мае форму дзейніка, выражанага назоўнікам у назоўным склоне.

Заданне 2. Укажыце, якія гукі абазначаюць выдзеленыя літары.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

сшыць	ш	снег	с'
свята	с'	вузка	с
з жыта	ж	носьбіт	з'
без меры	з'	расчуліць	ш
з'еўшы	з'	самалёт	с

Заданне 3. У табліцы пададзены словына правапіс галосных, у кожным з якіх прапушчаны літары о, э, а. Устаўце прапушчаныя літары ў словы і запішыце іх у слупку справа насупраць адпаведных ім слоў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

ж…мчужына	а	поч…рк	ы
р…монт	а	р…партаж	э
ж…тон	э	адр..с	а
канц…лярыя	ы	кр…вавы	ы
с..крэт	а	камп'ют..р	а

Заданне 4. Папрацуйце перакладчыкамі. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – 5

Прыкладны адказ. *У першай палове XIX стагоддзя пачаўся працэс фарміравання новай беларускай літаратурнай мовы.*

Адным з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры стаў выпускнік Полацкай езуіцкай акадэміі Ян Баршчэўскі, які пісаў і па-беларуску, і па-польску. Ён аўтар зборніка «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Сучаснікі параўноўвалі гэты твор са знакамітым зборам твораў арабскіх казак «Тысяча і адна ноч».

Заданне 5. Запоўніце табліцу. Пастаўце назоўнікі ў адпаведныя формы.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Адзіночны лік	Множны лік	Зборная форма
вучань	вучні	вучнёўства

ліст	лісты	лісце
бяроза	бярозы	бярэзнік
звер	зверы	звяр'ё
пяро	пёры	пер'е

Заданне 6. Расстаўце неабходныя знакі прыпынку.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільна аформлены пунктуацыйна сказ).

1. Па вузкай сцежцы, нібы марак, ішоў гусак уперавалку.
2. Спяваў усю ноч салавейка, выдумшчык самых прываблівых нот.
3. На цябе, мой сад, гляджу з любоўю.
4. За сялом у нас лугі, і нівы, і салаўіныя сады ў налівах.
5. Наш край, вядома, на песні багаты.

Заданне 7. Выпішыце словы, утвораныя прыставачна-суфіксальным спосабам.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ).

Адказ: заснежыць, бязмэтны, выкараніць, бясследны, паціху, узаконіць.

Заданне 8. Складзіце са словам *стомлены* **3 словазлучэнні на розныя віды сувязі (дапасаванне, кіраванне, прымыканне) і 2 сказы, каб слова выконвала сінтаксічную сувязь дзейніка і выказніка.**

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал – за кожны правільны адказ)

	Прыклад
дапасаванне	стомлены чалавек
кіраванне	стомлены працай
прымыканне	стомлены празмерна
у сказе выконвае ролю дзейніка	Стомлены – гэта дзеепрыметнік
у сказе выконвае ролю выказніка	Я быў стомлены

Заданне 9. Падкрэсліце чацвёртае лішняе і абгрунтуйце свой выбар.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за выбранае чацвёртае лішняе і 0,5 бала – за абгрунтаванне).

Літаратурны тэрмін	**Абгрунтаванне**
Рытм, рыфма, **маналог**, страфа	адзнакі (прыметы) верша, а маналог – форма вуснага або пісьмовага маўлення
Кульмінацыя, **сюжэт**, завязка, развязка	назвы частак кампазіцыі, а сюжэт – сістэма падзей у апавядальным творы
Эпітэт, метафара, алегорыя, **інверсія**	мастацкія тропы, а інверсія – стылістычны прыём
Навела, аповесць, апавяданне, **легенда**	фальклорны жанр сярод літаратурных
Ямб, амфібрахій, дактыль, анапест	двухскладовая стапа сярод трохскладовых

Заданне 10. Запоўніце табліцу.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Назва твора	**Аўтар**	**Галоўны герой**
"Дзяльба кабанчыка"	Віктар Карамазаў	Сцяпан
"Вечар"	Аляксей Дудараў	Мульцік, Ганна, Гастрыт
"Слуцкія ткачыхі"	Максім Багдановіч	ткачыхі
"Паром на бурнай рацэ"	Уладзімір Караткевіч	Пора-Леановіч, Гораў
"Губаты"	Генрых Далідовіч	ласяня